

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi

**I. Türk Kültürü ve
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu Bildirileri**
(22 - 24 Ekim - 1998)

ANKARA - 1999

BİR BAYRAKTIR HACI BEKTAŞ

Dr. Ömer ULUÇAY

Araştırmacı-Yazar

Hacı Bektaş Veli, bir bayraktır. Sevginin , birlik ve dirliğin, emeğin, barışın, umudun bayrağı. Hacı Bektaş Veli, Kur'an'ın, Ehl-i Beyt'in, Oniki İmam'ın tarafıdır. Hacı Bektaş Veli, mazlumun, fakirin, iyinin, güzelin bayrağıdır. Dağılmış toplumu derlemenin, hak istemenin ve hakkı savunmanın, katılmanın ve adil bölüşümün bayrağı. Anlaşma ve feregatın ömeği olan Hz. Hasan'ın tarafıdır. Zalime, zorbaya, haksıza karşı Hz. Hüseyin gibi direnmenin bayrağı.

Hacı Bektaş Veli; hakları gaspedilen Ehl-i Beyt evlatları adına isyan edip, Emevileri deviren, Horasan'lı Eba Müslüm'ün tarafıdır. Hacı Bektaş Veli Moğol istilasına karşı (1243), kardeşi Menteş'in şehit düşmesiyle, kan ile can ile Anadolu'dan tarafıdır. Selçuklu'nun haksız yönetimine karşı hak isteyen Babailerin tarafıdır.

Anadolu; Moğol tarafından teslim alınmış iken; Konya, divan ve dergâhı ile onlara taraf iken; Hacı Bektaş Veli Sulucakarahöyük'te Kırşehir'deki Ahi Evren ile birlikte Moğol'a karşıdır. Yani bu dönemde Hacı Bektaş Veli, Anadolu'nun bağımsızlığından tarafıdır.

Siyasi tercihli fermanlara ve bunlara destek olan, siyasi içerikli fetvalara rağmen, Hacı Bektaş Veli izdeşleri, Pir Sultan tarafıdır. Siyasî-dinî dayatmalara rağmen; aşk ve cezbe ile, edep ve erkân için; birlik, dirlik, direnme tarafıdır. Eriyip yok olmaktansa, çağlayıp akmaktan, ikra-ra sadakattan ve dosttan tarafıdır. Hacı Bektaş Veli; birlikte yaşamaktan, özgürlükten ve hoşgöründen tarafıdır. Çokluktan ve çokluk içinde birlikten tarafıdır. Bahçenin çiçeklerini sevmek, onları korumak ve fakat bahçeyi bütün tutmaktan, yetmiş iki millete bir nazarla bakmaktan tarafıdır. Hak Âdemde demekte ve insanı okunacak asıl kitap bilmektedir.

Hacı Bektaş Veli; önce Allah adını anmakta ve Allah'ın; âlemlerin Rabbi olduğunu, Hz. Muhammed'in ise âlemlere rahmet olduğunu, kitabın Kur'an; meşrebin Ehl-i Beyt yolu, uygulaması olduğunu bildirmektedir. Böylece Hacı Bektaş Veli, İslâm'dan müminden, Ehl-i Beyt'ten tarafıdır.

Görülüyor ki, Hacı Bektaş Veli; ırk-kavmiyet taassubunu kırmış, İslâm'ın evrensel değerlerine varmış ve buna uygun yaşamaktan tarafıdır. Akıl-gönül birliği ve inanç bütünlüğü içinde, tasavvufun (ilm-i Ledün) engin hoşgörüsü içinde, inanç ve töre bazında özgürlükten tarafıdır.

Evrende çeşitlikten yana olan bir Veli'nin; akıl-gönül birliği içinde farklılıkları var hak sayması, onlarla uyum içinde bulunması, onları topluma katılmaya davet etmesi ve birlikte olması; ona yaşama, gelişme hakkı tanıyarak, bu zenginliğin artmasına çalışması, istemesi, koruması gayet doğaldır. Bu nedenle yol geniştir, yolda duraklar, konaklar var. Buralarda duran gruplar var. Sosyal olayları, tek tip görmek, inanç-töre, tören boyutunda tek tipe indirgemek; eksik ve yanlış olur. Bu denizi testilere, havuzlara sığdırmak olur ki, olanaksızdır, faydasızdır. Çünkü su, akanını bulur, toprağa düşen tohum, fidesini verir. Öyle ise birlikte yaşamak güzel.

Bunun oluşu ve temeli bellidir : özgürlük, eşitlik ve birlik. insanı halk bilmedikçe hak savunmadıkça olmaz. Ozan diyorki, "Hakkı bilmeyen, seni ne bilsin".

İşte Hacı Bektaş Veli meydanında bunların hepsi var. Onun için; mazlumlar, emekten yana olanlar, "başka

tavladan boşananlar". Hacı Bektaş Veli meydanında, Hak içinde, edep üzerinde, birliktedirler. "Nesef kesen, kanlıdır" burda. Herkesin hak isteme yeridir, bu meydan. Lokmanın lokmaya eklendiği, lokmanın bölüşüldüğü görgü meydanıdır. Burası istek ve sitem, edep ve erkân, hizmet ve himmet meydanıdır. Herkesin; eline, beline, diline, işine, aşına, eşine sahip olduğu; "Gördüğün ört, görmediğin söyleme", "Gönül kalsın, yol kalmasın" denilen ahlâk meydanıdır. Pir, mürşit, talib, muhib, can ve canan, dost ve insan meydanıdır. Bir insan kürresidir bu meydan ki; hamı pişirir, aklı başa devşirir, kalbi sevgiye düşürür. Onun için, Hacı Bektaş Veli meydanı; sevgi, baş ve birlik meydanıdır. İşte açıktır meydan! Canlar, hoş geldiniz. Katılanlara aşk olsun!

Osmanlı Sultanı; Alevî-Bektaşileri tehdit unsuru görmüş. Kendi tebaası içinde bulunmalarına rağmen bunlar, tehlikeli bulunmuş; gönüllerin Safeviden yana olduğu, onlara katılmak için eylem içinde oldukları varsayılmış, vehme kapılmış. Arada bunu gösterir nitelikte gelişmeler de olmuş. Öyle ise; fermanıdır. Kının bunları! Bu görevdir ve helâldir. Fetva kurumu, fermana destek ve neden olmuş. Alevî-Bektaşilerin küfre düştükleri varsayılmış ve bu insanlar tekfir edilerek haklarında "ölüm" fetvaları verilmiş. (Müftü Hamza Efendi, Şeyhülislâm İbn-i Kemal, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Mehmet Tahir Efendi). Bu uğurda ölenlere şehit, kalanlara gazi denilmiştir.

Sonuçta; kalem kılıcın, cübbe kaftanın emrindedir. Kalem ucunu, kılıçla açılmaktadır. Sultan II. Mahmud, bu konuda Şeyhülislâmına, "Ya fetvanı, ya kelleni gönder" demektedir. Her yerde; takip, işkence, kan ve isturap var.

Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in katline, küfrüne hem fetva ve hemde ferman var (Dürrüzzade Abdurrahman Efendi). Onu; şaki, bağı gören ve katlini isteyen fetva ve fermanlardır bunlar. Ama buna karşın; Mustafa Kemal Hareketini, insanî, İslâmî gören ve halkı, ona katılmaya, destek olmaya davet eden fetvalar da vardır (Ankara Müftüsü Rifat Böreççi Efendi).

Anadolu'nun tarih tarlasında insanı hâlâ yaralayan o eski fetvalar, ekimi önleyen taşlar-dikenler var. Bunları

ayıklamak gerek. Siyasî fetvalara karşı; İslâmî, onaran, ilmi, gerçek fetvalara gerek var. Sultanlık yönetimi, tarihte kaldı ama, engelleri günümüzde hâlâ var. Bunları kaldırmak gerekir.

Çağın ve Anayasamızın; din-vicdan, fikir ve düşünce, eğitim ve öğrenme-öğretme özgürlükleri dikkate alınarak; bu konudaki engeller giderilmelidir. İslâm'daki din ve inanç hüriyeti; Kur'an'a göre ve çağın kazanımlarına göre yeniden yorumlanmalıdır. Geçmişin, haksız ve saltanat hanedan tercihi uygulamalarının Kur'an'da olmadıkları, bunların İslâm'ı temsil etmediklerinin bildirilmesi gereklidir. Kim ve ne hakla, ne sıfatla; Hak-Muhammed-Ali, Ehl-i Beyt, diyen insanları, Allah adına "tekfir" edebilir. Toplum düzenini ilgilendiren bu konunun, ilgili ve yetkililerince; tartışılıp karara varılması, düzeltilmesi zorunludur.

Geçmiş anımsamak, günün sorunlarının nedenine varmak için, bunlar anımsatıldı. Yoksa, amaç, kül savurmak değildir.

İnanıyorum ki, dünya geniştir. Kalbimiz daha da geniştir. İlgisine uyarır: "Senlik benlik etmesinler/dünya dardır demesinler".

Konu Hacı Bektaş Veli olunca, elbette Hoca Ahmed Yesevî, hikmetler sergileyecektir. Anadolu'da Hacı Bektaş Veli çerağını yakmak, karanlığı aydınlatacaktır. Bu kültürün gültü, ulu ozan Yunus Emre "sevelim, sevelelim" diyecektir. Ve can-dost Mevlâna, "yine de gel" diyecektir.

Hacı Bektaş Veli, bir bayraktır. Bu bayrak sayısız renkte ve evrensel bir ışıktır. Hacı Bektaş Veli bayrağının; kumaşı, rengi, sedası, direği insandır, insanlıktır.

Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'nun işgaliyle kopan fırtına duruldu ama, ırmaklar zaman içinde yine bulanık aktı. Düşman kovulunca, yurdun "harem-i isnat" boğulunca, eskinin yönetsel yanlışları yine sahne aldı. Yeniden kopuşlar, itişler başgösterdi. Tarihî suçlamalar tekrarlandı, ip gerildi. Bunların hepsine neden cehalettir.

Alevîlik; Osmanlı'da uzunca bir dönem, İslâm'dan sayılmayıp "tekfir" edildi. Cumhuriyet döneminde ise, hükümetlerin; din-devlet anlayışlarını, tercih ve uygulamaları

nını dikkate alan bazı kişiler; "Alevilik, İslâm dışıdır." demektedirler.

Dönemimizdeki İslâm ümmetinin ve devletlerinin içinde buldukları olumsuzlukları görüp, bunlardan etkilenmemek amacıyla, bazı kişiler Aleviliği İslâm dışına çekmektedirler. Bu kişiler; Alevî kültüründe; özümsemiş, yerini bulmuş, başka din-inanç kaynaklı unsurları dikkate alıp, morfolojik-anatomik bir yaklaşımla bütünü parçalara ayırmakta ve böylece Aleviliğin, İslâmdan ayrı bir din olduğunu ileri sürmektedirler.

Bu tutum, bu yöntem, bu tanımlama şekli; separata ayrı bir metottur. Bu yöntem, ölmüş kültürler, terk edilmiş inançlar için geçerlidir. Anatomik çalışma, kadavra üzerinde olur. Yaşayan edende; fizyoloji, fonksiyon ve işlet esastır. Bir veya birkaç ağacı tutup, ormanı tarif mümkün değildir. Tekerine bakıp arabayı, silahına bakıp askeri, gözlüğüne-giyimine bakıp insanı; tarif, sınıflandırma, ait olduğu gruplardan ayırmak, yeni kimliklere büründürmek mümkün değildir. Bunlar, kişisel tercihler, biresel söylemlerdir.

Bilim, eşyanın unsurlarını inceleyerek, bütüncül kararlara ulaşır. Öyle ise, bölünmek değil, bütünleşmek esastır. Bilimde de sonuçlar, şarta tabidir. Toplumsal birlikte, herkes kendi rengiyle, kendi sesi ve tercihiyle esastır. Bu özgürlüktür, demokrasidir. İstek budur, amaç budur. Alevilik macera istemez. Gönül uçar, akıl tutar. Alevilik güvercini, bu iki kanatla uçar.

Alevîlerin; inancına, erkânına ozanlarının yazdıklarına, müşhid ve Pîr'lerinin söylediklerine, dualarına, defn işlemlerine, isimlerine, yaşama biçimlerine, kültürüne göre Alevilik; Hak-Muhammed-Ali, Kur'an, Ehl-i Beyt, Oniki İmam demektir. "Din içinde din ararsan/din Muhammed Ali'nindir" diyerek İslâm'da bir yol-yorum olduğunu haykırmaktadır. Kербелâ'yı anumsatarak; inanca sadakatın, ilme direnmenin kaynağı olarak; sosyal tercihini ifade için "Hüseynî"yim demektedir.

Alevî hayat-inanç dünyasında, insanlığın tarihi kazanımları var. Temel ilkelere sadakat var. Fakat taassup yok. Çünkü, Alevî dünyası, insan-ı kâmil merkezlidir. İnanç; kuralları, kaynakları ile bunların tefsiri ve tevili var. Bu

nedenle Alevî düşüncesi; aktiftir, devrimcidir, akılcıdır. Bilinir ki, her şey insan içindir; her şey insanın iyiliği ve mutluluğu içindir. Din ve dinî kuralları; insanlar arasında kavga ve savaş nedeni değildir. Davet ve tebliğ; söz ile, iyi hâl ile. Hak söz, nerden gelirse gelsin, haktır. Her şey iradeye, rızaya tabidir. Bilinir ki, zorla güzellik olmaz.din-inanç, sevgi ve bağış getirmelidir. Söylemi, isteği, kuralı; bağış ortamında ve kişinin iradeli kabulüyle mümkündür. Rab; müminin-münkirin, zalimin-mazlumun, zengin ve fakirindir, Rabbülealimindir. Öyle ise, 72 millete bir göz ile bakmalı.

Anadolu'daki Alevîlerin; törede, uygulamada farkları var. Fakat düşüncenin özünde birlik, sadelik, açıklık, alevilik, eşitlik ve bağış vardır. Hak bildiğini; zora karşı savunmak, direnmek vardır. Çünkü Alevilik, günümüzde insanlık kazanımlarının savunucusudur. Geriye gidilmemiştir, ödün verilmemiştir. Kırılmış ve fakat bükülmemiştir. Bu noktada, evrim içinde devrimcidir. Her şeyi yargılar, bunun için "Tanrı terazisi akıldır" der ve ona başvurur. Akıl; dindir, imandır, insandır.

Alevilik; çağdaş, bilime dayalı, bir İslâmî yorumdur, yol'dur.

Alevilikte, "İkinin birliği" ve "Zıtların birliği" var.

"Zıtların birliği"; evren, insan dinamiğinin temelidir. Zıtlardan birinin hakimiyeti ile şekil-sonuç belirlenir. Ama onun zıddı, yine onun içindedir. Işık-karanlık, gece-gündüz, zengin-fakir, rahmanî-şeytanî, artı-eksi, doğum-ölüm, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi. Bunlar zıtlardır.

"İkinin birliği"nde ise, destekleşen zorunlu iki vardır. İki gözün bir görmesi, iki kulağın bir işitmesi, iki elin bir işlemesi, iki ayağın bir hizmet etmesi gibidir.

Öyle ise Alevilik, bir madalyon gibidir. Bir yüzünde nübüvvet bir yüzünde velâyet vardır. Bir yüzünde adalet, bir yüzünde muhabbet vardır. Bir yüzünde söz, bir yüzünde öz vardır. Aleviliğin bir yüzünde hak, diğer yüzünde halk vardır. Bir yüzünde ibadet diğer yüzünde siyaset vardır. Alevilikte bir yüzde zahir, diğer yüzde bâun vardır. Bir yüzde tefsir, diğer yüzde tevîl vardır. Bir yüzde maddiyat, diğer yüzde maneviyat vardır. Bir yüzünde ilim, bir yüzünde inanç vardır. Alevilikte; bir yüzde akıl, bir yüzde

gönül; bir yüzde hizmet, bir yüzde himmet vardır. bir yüzde Kur'an, diğer yüzde kültür vardır. Alevilikte; bir yüzde istemek, diğer yüzde direnmek vardır. Bir yüzde sistem diğer yüzde af vardır. Bir yüzde ışık, diğer yüzde onun gereği gölge vardır. Alevilikte, tabircâiz olursa, bir yüzde ilâh, diğer yüzde insan-ı kâmil vardır. Ve son olarak diyelim ki, Alevilikte evrenin merkezinde insan,ı kâmil vardır. Hakka halife odur.

Din-inanç deyimi, özeldir ve özgündür. Din ve inancın kültürü vardır. Ama kültür, genel bir kavramdır. İçinde; din ve din dışı unsurlar, davranışlar da vardır. Bu nedenle kültür, özelde din ve inancı karşılamaz. Felsefe bir din değildir. Ama dinlerin, inançların felsefesi vardır. Felsefeler arasında, sürekli birlik noktaları vardır. Dinler-inançlar arasında da ortak alanlar, değerler vardır. Felsefeciler, peygamber değildir. Ama peygamberler, felsefi açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu, dinlerin, akla ve düşünen insanlara seslenmesidir. Özellikle İslâmın, akla öncelik vermesinin, "nakli akla uydurmak" ilkesinin esası budur. "Akli olmayanın dini olmaz". İnanç, aklın meydanıdır. Akıl, burada hüküm kadar yer tutar. Gerisi inançtır.

Hacı Bektaş Veli izdeşleri, gönüldeşleri, umutla, sevinçle, güvenle yanında durdular, unuttular; kanlı fermanları, ölüm getiren fetvaları. Bugün birlik günüdür, dayanışma günüdür, Anadolu'da düşmana karşı, dayanma günüdür. Yeşeren bu gül, bağımsızlık gülüdür. Al yeşildir bu gül. Onun için Mustafa Kemal'e söz ve destek günüdür bu gün. Hacı Bektaş Veli ve Dersim, karşı durmuştu Moğol istilasına. Aleviler, Piri izleyerek, ahde sadık kalarak, saf durdular Mustafa Kemal'in yanında. Ve hep birlikte haykırdılar. "Ya istiklâl ya ölüm". Hedef Cumhuriyettir, iler! Alevi düşüncenin özünde Cumhuriyet vardır. Mustafa Kemal ile bu tohum çatladı, fidana döndü Hacı Bektaş'ta.

Böylece, Hacı Bektaş Veli kültürü, Anadolu'nun birliğinde önemli rol oynadı. Geçmişin acılan gömüldü yürekleri. Çiçekler yeşerdi yeniden. Cumhuriyet; özgürlüktür, birlik ve eşitliktir, katılımdır, işe-emeğe, insana saygıdır. Bu; cumhuriyet gülüdür, ona kan, ona can verdik. Bu, Cumhuriyet bayramıdır, hepimize kutlu olsun.

İşte, Cumhuriyet daha, Mustafa Kemal Paşa'nın gönlünde iken, ilk defa Hacı Bektaş Veli Dergâhında dile geldi, Sonrası malûm, Cumhuriyet safa geldi, hoş geldi. Akıl, gönül ve eylem üçlüsü birleşti Hacı Bektaş'ta. Böylece; müşid ilim oldu, kandınlar eş ve eşit, insanlar hür ve vatanş oldu. Anadolu'da her insanın kanı, canı, hakkı var Cumhuriyet bayrağında, o hepimizindir.

Sonuç olarak; İslâm toplumunun ezilenleri, yönetime katılmayanları, mazlumları; Ehl-i Beyt tarafları olarak birleştiler, ortak siyasi tavır sergilediler. Ezildiler,kındılar fakat zulma teslim olmadılar. Birlikte hemhâl olup, kültürel birlik oluşturdular. Siyasi, dinî davranış söz ile, saz ile dile getirdiler. Kültürel çeşitlilik içinde iman'da insan'da birlik oldular. Bayrağın adına Alevilik dediler. Bir nöbet değişimi içinde, bu bayrağı, bugüne getirdiler. Bu bayrağa, bu bayrağı taşıyanlara, bu bayrağın değerlerine merhaba.

Cumhuriyete erdik, şimdi, tam demokratik hukuk devletini gerçekleştirme ve yaşama dönemidir, böylece; çağa uygun, uygar bir devlet olarak; birlik-dirlik eşitlik ortamında; katılımcı, adil bölüşümcü, sevgi ve barış içinde, iş ve aş sahibi vatandaşlar olarak, yurdumuzda huzur içinde yaşanacak ve Türkiye Cumhuriyeti payidar olacaktır. Bu istekler, dilekler, söylem ve ilkeler; zaten kültürümüzün ürününe gerekleridir. Şimdi, bu rahmet lokmasınının, millet kazanında pişirilme vaktidir. Derdimizin devası, aklın gereği, gönlün sevdası burdadır. Cumhuriyetimizin 75. yıl dönümü tartışılannın, buna vesile olmasını diliyorum.